

---

2. ΤΟ ΕΥΛΑΔΙΚΟ ΤΟΥ ΒΟΛΟΥ

Ο Σταῦρος, λοιπόν, τὰ κανόνισε κ' ἦρθα στὴ Γερμανία —νά'ναι καλὰ καὶ τοῦ τὸ χρωστάω. Μιὰν ἄλλη φορά σοῦ λέω γι' αὐτὸν —δὲν εἶχε καλὸ τέλος, μαθαίνω, στενοχωριέται πολὺ στὴν Ἑλλάδα πού γύρισε.

Καί, λοιπόν, πίσω τώρα στὸ ρομέικο —αὐτὰ πού ζητᾶς.

Πολὺ φτωχὸς κόσμος εἴμασταν ἐμεῖς ἐκεῖ, στὸ χωριό μας τὴ Σούρπη —εἶναι λίγο πιὸ κάτω ἀπ' τὸ Βόλο αὐτὸ τὸ χωριό. Ὁ πατέρας μας εἶχε ἕνα ψευτοραφτάδικο ἐκεῖ —ἀπὸ τότε πού τὸν θυμᾶμαι δὲν ἔραβε τίποτα. Τὴ μάνα μας περισσότερο τὴ θυμᾶμαι σκυμμένη σὲ κεῖνο τ' ἀτέλειωτο μπάλωμα παρὰ στὸ μαγείρεμα —καὶ λέω, λοιπόν, πὼς αὐτὴ πρέπει νά'ραψε στὴ ζωὴ της περισσότερο ἀπ' τὸν πατέρα μας πού'χε τάχα ραφτάδικο.

Ἐγὼ γεννήθηκα στὰ 1940, ἡ Ἀναστασία μας δυὸ χρόνια ἀργότερα. Ἀπὸ τὸν πόλεμο καὶ τὴν κατοχὴ δὲ

ξέρω βέβαια τίποτα. Και για τ' άλλα, τὰ τοτινά, τὰ κατοπινά, δὲν τό'χω σκοπὸ νὰ πῶ και πολλά. Γρήγορα-γρήγορα θὰ πῶ τ' ἀπαραίτητα για τὴν ἱστορία ποὺ θέλεις νὰ γράφεις. Ἡ μάνα μας πέθανε ὅταν εἴμουνα δεκαπέντε χρονῶν. Τελείωσα τὸ δημοτικὸ, εἶπαν νὰ μὲ στείλουν και στὸ γυμνάσιο, στὸ Βόλο. Εἴχαμε κεῖ μιὰ θειὰ τοῦ πατέρα μας, θρήσκα και πλούσια, πλούσια και θρήσκα —αὐτὴ μ' εἶχε πάρει. "Ἦθελε, ἔλεγε, νὰ μὲ κάνει διάκο —για νὰ ξεπληρωθοῦν ἁμαρτίες— ἐγὼ δὲν εἶχα κάνει καμία —δὲν ἤξερα γιατί τό'λεγε. Μὲ τὸ θάνατο τῆς μάνας, τέλος και τὸ γυμνάσιο και τέλος τὰ παπαδίστικα τὰ δικὰ της. Γύρισα πίσω και γώ, νὰ δοῦμε τί θ' ἀπογίνουμε. Τὸ ραφτάδικο δὲν ἔκανε τίποτα, χτήματα δὲν εἴχαμε, ἔπρεπε πιά νὰ βοηθήσω και γώ για νὰ ζήσουμε.

Στὸ σπίτι ποὺ γύρισα, τότε φάνηκε τί φτώχεια μᾶς ἔδερνε. Ἡ μάνα μας τὰ κατάφερνε και τὴ σκέπαζε. Εἶναι μιὰ τέχνη κι αὐτό, παλιά και τὴν ξέραν οἱ γυναῖκες στὴν Ἑλλάδα, κάτι σὰν ἑλευσίνια μυστήρια δικὰ τους, τὴ μαθαίναν ἢ μιὰ στὴν ἄλλη, ἢ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη. Στὰ δεκατρία της χρόνια ἢ Ἀναστασία μας δὲ μπορούσε νὰ τὴν ξέρει ἀκόμα. Ἐρχόντανε βράδια και δὲν εἶχε τίποτα νὰ μᾶς δώσει —κρυβότανε στ' ἄλλο δωμάτιο κ' ἔκλαιγε. Ὁ πατέρας μας πρέπει νὰ ντρέποτανε πάρα πολὺ —γι' αὐτὸ δὲν ξέρω νὰ βρέθηκε καμιά τέχνη ὡς τὰ τώρα —θέλω νὰ πῶ για τοὺς πατεράδες.

Σηκώθηκα τότε και πῆγα πάλι στὸ Βόλο. Τὴ μέρα βολόδερνα, τὸ βράδι πῆγαινα και κοιμόμουνα σὲ κείνη τὴ θειὰ μου. Ἐκανα κάθε λογῆς μικροπράματα ποὺ μοῦ

τύχαιναν, τὸ περισσότερο χαμαλίκια, θελήματα, φορτώματα, ξεφορτώματα, δούλευα και σὲ γιαπιά, χωρίς πουθενὰ νὰ βρῶ μιὰ δουλειὰ νὰ ριζώσω.

"Ἀμα μᾶζενα καμιά δεκάρα, σηκωνόμουνα και τοὺς τὴν πῆγαινα στὸ χωριό. Φοβόμουνα πὼς πεινοῦσαν. Ὁ πατέρας τότε τ' ἄρχισε κάθε φορὰ ποὺ μ' ἔβλεπε σπίτι: —Λίγο ἀκόμα νὰ μεγαλώσεις και φύγε. Νὰ σωθεῖς ἐσύ. Θέλεις μᾶς βοηθᾶς και μᾶς, θέλεις μᾶς ἀφήνεις —νὰ φύγεις. Δὲν εἶναι τόπος αὐτός... Τό'λεγε και ξανάπεφτε σὲ κείνη τὴ σιωπὴ του, ἀδιάφορος για κάθε τί ποὺ γινότανε γύρω του. Ἀκόμα και για τὴ φτώχεια μας.

Ἡ Ἀναστασία μεγάλωνε κ' εἶχε ἀπομείνει μὲ τίς δυὸ σφιχτοδεμένες της κοτσιδοῦλες μπροστά —δὲν τίς ἔκοβε. Μικρὴ, λιγνή, πολὺ λίγη —σὰν νὰ μὴν ἔπιανε κανέναν τόπο. Δὲν παραπονιότανε ποτέ, δὲν ἔκλαιγε πιά —ἐγὼ σκεφτόμουν, νὰ τὴν αὐτὴ ποὺ τὴν παραδέχτηκε φρόνιμα-φρόνιμα τὴ μοίρα τῆς φτώχειας. Και σκεφτόμουν ἀκόμα πὼς εἶχε ἀρχίσει νὰ τὴ μαθαίνει τὴν τέχνη τῆς μάνας της, ταχτικὴ, σωστὴ σ' ὅλα τὰ μικρά, τὰ πραχτικά, νὰ τὰ συμαζεύει, νὰ τὰ βολεύει. Μόνο σὰν ἄνοιγε ἐκεῖνα τὰ μάτια της —μεγαλύτερα μάτια δὲν ξέρω νά'ναι στὸν κόσμο— φοβόμουνα λίγο —μοῦ φαινόταν σὰν ἄλλοπαρμένη.

"Ὑστερα, κάποτε, τῆς τύχης ὀλότελα, βρῆκα δουλειὰ στὸ ξυλάδικο. Πρέπει νὰ σοῦ πῶ γι' αὐτό, νὰ τὰ ξέρεις ἀπὸ τὴν ἀρχὴ για τὸ κεφάλαιο ποὺ θὰ γράφεις. Πάρτα σὰν εἰσαγωγὴ, νὰ ποῦμε.

Τὸ ξυλάδικο. Εἶτανε μιὰ μάντρα μεγάλη, γύρω-γύρω κλεισμένη με τοῖχο. Στὴν ἄκρη τῆς πόλης, πάνω στὸ δρόμο ποὺ περνοῦσε πρῶτα τὸ τραινάκι. Ἀπ' ἔξω, πάνω ἀπ' τὴν πόρτα εἶχε μιὰ μεγάλη τσίγκινη ταμπέλα με τὰ γράμματα ξεφτισμένα, Ξυλουργικὸν ἔργοστάσιον.

Καφάσια φκιάχναμε σ' αὐτὸ τὸ Ξυλουργικὸν ἔργοστάσιον, τὰ μικρὰ κασόνια γιὰ τὶς ντομάτες, τὰ σταφύλια, τὰ μῆλα. Τέσσερις εἶμασαν. Ὁ μάστορας, ποὺ τὸν λέγαμε Μάστορα, δυὸ μαραγκοί, τέταρτος ἐγώ. Ἐγὼ δούλευα μιὰ παλιὰ πριονοκορδέλα ποὺ βρισκόταν ἐκεῖ, τὴν εἶχαν ἀφήσει καὶ σκούριαζε —παλιὰ μὰ καλή, ἐγὼ τὴν ἔκανα μιὰ χαρά. Κ' ἔμαθα γρήγορα καὶ τὴν τέχνη. Αὐτὸς ὁ Μάστορας εἶταν ποὺ με λυπήθηκε καὶ με περιμάζεψε, αὐτὸς μοῦ τὴν ἔμαθε καὶ τὴν τέχνη.

Μαζὶ μ' αὐτὰ τὰ καφάσια, κάπου-κάπου κάναμε καὶ τίποτ' ἄλλες δουλειές τῆς ξυλουργικῆς —μεγαλύτερα κασόνια, κιβώτια, τίποτε τάβλες, πατάρια, ὅ,τι μᾶς τύχαινε. Μέχρι καὶ κιβούρια φκιάξαμε μιὰ φορά. Ἐνα Γραφεῖον κηδειῶν δὲν πρόφταινε νὰ τὰ χεὶ στὴν ὥρα τους ἀπὸ τὸν ταχτικό του τὸ μαραγκό, παρακάλεσε τ' ἀφεντικό τὸ δικό μας νὰ τοὺς τὰ φκιάξουμε ἐμεῖς μάνι-μάνι, νὰ θάψουν τὸν κόσμον, πέντε κιβούρια ποὺ χρειαζόντανε μονοκοπανιάς. Ὁ Μάστορας μας ἤξερε ἀπ' ὅλα, εἶταν μεγάλος τεχνίτης.

— Νὰ τὰ κάμομεν, τοῦ λέει τ' ἀφεντικοῦ, νὰ μὴν μείνουν ἄθαπτοι οἱ καημένοι ὅπως ὁ Κωνσταντῖνον Παλιολόγος.

Τὰ κάναμε, λοιπὸν τὰ κιβούρια τοὺς κ' εἶταν κι ὠραῖα. Ἦρθε ὁ πεθαμενατζής, δὲν τὸ πολυπίστευε πῶς

θα τὰ βρισκε ἔτοιμα, τὰ εἶδε, τὰ καταχάρηκε.

—Ὅταν ἀποθάνετε, νὰ μᾶς προτιμήσετε, τοῦ λέει κι ὁ Μάστορας καὶ γελάσαμε.

Γελούσαμε ἀπὸ καμιὰ φορά με τίποτα τέτοια. Καὶ παραπέρα ἀπὸ μᾶς, ἔξω ἀπ' τὴ μάντρα, τί γινόταν δὲν ἤξερα, δὲν ἔβλεπα πέρα ἀπ' τὴ μάντρα.

Πᾶμε παρακάτω ὡστόσο, νὰ τελειώνουμε μ' αὐτά. Τότε με πήρανε στρατιώτη. Ἐμεῖς, με τὸ Σταῦρο μαζί, τὴ βγάλαμε καθαρὴ —στὴ Λάρισα μᾶς εἶχαν, ἐκεῖ γίναμε καὶ τόσο φίλοι ποὺ γίναμε. Στὸ σπίτι πεινούσανε βέβαια —μῆτε ξέρω πῶς ζοῦσαν αὐτὸν τὸν καιρό. Ἀπολυθήκαμε κάποτε —τέλος καὶ μ' αὐτό. Ὁ Σταῦρος ὅπως τὰ κανόνιζε ὅλα σωστά, τὰ χε κιόλας τὰ χαρτιά του, ἤρθε ἐδῶ. Ἐμένα, πρῶτος μου δρόμος γιὰ τὸ ξυλάδικο —με τὰ φανταρίστικα ἀκόμα. Γιὰ κεῖνο τὸ μεροκάματο. Καὶ ποὺ δὲν τὸ περίμενα, με ξαναπήρανε στὴν παλιὰ τὴ δουλειά μου. Μεγάλο πράμα νὰ τό'χω πάλι τὸ μεροκάματο. Ἀνάσανα, ξεθάρρεψα —πῆγα πιά καὶ στὸ σπίτι, τοὺς τὰ πα νὰ γλυκαθοῦνε λίγο καὶ κεῖνοι —καὶ δρόμο πίσω γιὰ τὸ ξυλάδικο. Με τὰ φανταρίστικα πάντα —δὲν εἶχα ν' ἀλλάξω.

Ξαναγύρισα, λοιπὸν, στὸ ξυλάδικο. Κοιτάζω, τώρα τὸ βλέπω, ἀλλαγές μεγάλες εἶχανε γίνει τὸν καιρὸ ποὺ βρισκόμουνα ἐγὼ στὸ στρατό. Βρίσκω μιὰ καινούργια

ταμπέλα —Ευλεία Σουηδίας. Τ' αφεντικό μας δὲν εἶχε ἰδέα ἀπὸ ξύλα, ἀπὸ τίποτα δὲν εἶχε ἰδέα αὐτὸ τὸ γομάρι —κληρονομιά τὴν πῆρε τὴν μάντρα. Μοῦ φάνηκε παράξενο νὰ τὸ'χει γυρίσει τώρα στὰ ἐμπόρια. "Ανοίξαν μιὰ δεύτερη πόρτα στὸν πίσω τὸν τοῖχο, ἐκεῖ τὴ βάλανε τὴν ταμπέλα μὲ τὸ Ξυλουργικὸν ἐργοστάσιον. Ξεχώρισαν αὐτὸ τὸ πίσω μέρος τῆς μάντρας, πῆγαν οἱ δυὸ μαραγκοί, πήρανε τὰ σύνεργά τους καὶ παιδεύοντανε πάντα μὲ τὰ καφάσια τους. Στὸ μπροστινὸ της τὸ μέρος, εἶχαν ἀγοράσει καινούργια ξυλεία, κάπου δέκα κυβικά, μαδέρια, δοκάρια, σανίδια διάφορα καὶ τὴν εἶχαν ἀκουμπισμένη στὸν τοῖχο ἀπὸ δῶ κι ἀπὸ κεῖ καθὼς ἔμπαινες. Εἶχαν κι ἄλλη πιὸ πίσω στὸ ὑπόστεγο. Τ' αφεντικό μας ἔφερε δυὸ δικούς του —ὁ ἕνας, εἶπαν, εἶταν παιδί τῆς ἀδερφῆς του, Θανάση τὸν ἔλεγαν, ἕνας κιτρινιάρης καὶ τὰ μάτια του εἶταν ἄσπρα, δὲν ἤξερες ποῦ κοιτοῦνε, ἂν κοιτοῦνε. Τὸν παρομοιάζω λίγο μ' αὐτὸν τὸν μαντράχαλο ἐδῶ στὸ ΑΟΥΤΕΛ —τέτοιος Χάρως εἶταν κι αὐτός. Συγγενής τους εἶταν κι ὁ ἄλλος, ἀνηψιός τους, δὲν ξέρω τί διάβολος. Τοὺς βρῆκα ἐκεῖ καὶ μεγάλες κουβέντες δὲν εἶχαμε.

— Καί, λοιπόν, μοῦ λέει ὁ Μάστορας, ξαναπηγαίνεις καὶ σύ, γιαβρούμ, στὴν κορδέλαν σου.

— Καὶ βέβαια, τοῦ λέω καὶ παραλίγο νὰ τοῦ πάρω τὸ χέρι νὰ τὸ φιλήσω. "Ἢξερα πὼς σ' αὐτὸν τὸ χρωστοῦσα ποῦ μὲ ξανάπαιρναν. Νὰ τὴ σηκώσουμε τὴν κορδέλα, νὰ τὴ στήσουμε πίσω στὸ μαραγκοῦδικο, τοῦ λέω.

—"Οχι, λέει, δὲν ἔχεις ἐσὺ δουλείαν μὲ τὸ μαραγκοῦ-

δικον. 'Εδῶ θὰ μείνεις μὲ μένα.

—"Ὅπως θέλεις, λέω.

—"Ὅχι, λέει πάλι, πρέπει νὰ τὸ θέλεις καὶ σύ.

— Θέλω, τοῦ λέω κι ἄς μὴν ἤξερα τί μοῦ λέει —τὸ μεροκάματο νὰ μὴ χάσω.

"Ἔτσι ξανάρχισα τὴ δουλειά μου. Σ' αὐτὰ τὰ χρόνια ποῦ πέρασαν, τὰ πράματα ἀρχίσανε, λέει, καὶ κάπως στρώνανε στὴν Ἑλλάδα —ξεφύτρωσε κόσμος ποῦ πιόστηκε ἀπὸ λεφτά. Στὰ χωριά ξαναφκιαῖχαν τὰ χαλασμένα, γκρεμισμένα σπίτια, μέσα στὸ Βόλο γκρεμίζανε τὰ παλιὰ καὶ χτίζαν καινούργια. Τ' αφεντικό μας ἄρχισε τότε κι ἀγόραζε τὴ μεταχειρισμένη ξυλεία, τὰ ὑλικά ἀπὸ τὰ σπίτια ποῦ γκρέμιζαν. Νοίκιασε κάπου ἕνα γιὰ πὶ, τὰ πετοῦσε μέσα, ἔβαλε καὶ κάτι γύφτους καὶ τὰ πουλοῦσαν —κεραμίδια, κουφώματα, τοῦβλα, πλακάκια, σιδερικά. Τὴν ξυλεία τὴν κουβάλοῦσαν ἐδῶ —γέμισε ὁ τόπος σωρούς ἴσαμε πάνω, δοκάρια, μαδέρια ἀπὸ στέγες, κάθε λογῆς μεταχειρισμένη ξυλεία. Τὰ δυὸ τ' ἀνήψια τοῦ αφεντικοῦ, τὴν παίρναν, ξεχωρίζανε κάπως τὰ ξύλα, τὰ πλέναν ἀπὸ σοβάδες κι ἀσβέστες, τοὺς βγάζανε τὰ καρφιά, πριονίζανε τὶς χαλασμένες ἄκρες, τὰ σουλουπώνανε λίγο. Ἡ δουλειά τους αὐτουνῶν εἶταν αὐτή.

'Ἐρχόταν τότες ὁ Μάστορας. Τὰ κοιτοῦσε, ὅπως τὰ'χανε στοιβαγμένα, ξεχώριζε τὰ γερότερα, τὰ καλύτερα καὶ τὰ σημάδευε πάνω μὲ τὸ πλακὲ τὸ μολύβι του, ποῦ νὰ κοποῦν, νὰ πριονιστοῦν. Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος δὲν ἤξερε μόνο τὴ μαραγκοῦδικη τέχνη, ἤξερε τὸ ξύλο,

ὅπως δὲν πιστεύω νὰ γεννήθηκε ἄνθρωπος νὰ τὸ ξέρει. Τὸ κοίταζε καὶ τὸ μισοκοιμισμένο του μάτι ζωντάνευε, τὸ πασπάτευε, τό'ξυνε μὲ τὸ νύχι, τὸ μύριζε, κοίταζε τὰ νερά του πῶς πᾶνε, μετροῦσε τοὺς ρόζους — κανένα ξύλο δὲν εἶχε μυστικά γι' αὐτόν. Αὐτὸς τῆ σοφίστηκε τῆ δουλειά καὶ γιὰ νὰ βάλουν μπροστὰ μὲ περιμέναν καὶ μένα. Ἐπειδὴς εἶμουνα τόσο φτωχὸς — ἴσον ἔμπιστος.

Τὰ ξύλα πού ξεχώριζαν, σημαδεμένα ἀπ' τὸ Μάστορα, μοῦ τὰ περνοῦσαν ἐμένα. Πατάω τὸ κουμπί, βάζω μπροστὰ τὴν κορδέλα μου. Νιώθω πάνω μου τὸ μάτι τοῦ Μάστορα προσεχτικὸ — εἶναι γιὰ τὰ ξύλα. Κ' εἶναι καὶ ζεστό — τὸ νιώθω γιὰ μένα. Κάποτε μὲ δασκαλεύει, μοῦ δείχνει τοὺς ρόζους, τὰ νερά πῶς πᾶνε.

— Πάρε το ἀπ' τὴν ἄλλη. Ἔτσι γιαβρούμ... Καλὸς εἶσαι σύ.

Πριονισμένα στὴν κορδέλα μου τὰ παλιά ξύλα βγαίναν καινούργια. Ἀπὸ μεγάλα δοκάρια, τραβέρσες, ντουγραμάδες τῶν ὀχτώ, πού τά'λεγε ὁ Μάστορας, φιαχναμε χοντρά σανίδια, κόβαμε τὰ σανίδια φτενότερα, τ' ἀκόμα φτενότερα τὰ πριονίζαμε γιὰ πῆχες καὶ γιὰ ἀρμοκάλυπτρα — τσατμάδες τώρα δὲν γίνονται πιά, φιαχναμε ὥστόσο πηχάκια. Τὰ ρέστα τὰ παίρναν οἱ μαραγκοὶ γιὰ καφάσια. Μέχρι καὶ κοντραπλακέδες ἀκόμα πριονίσαμε κομμάτια μικρότερα. Καὶ ξύλα γιὰ παρκέτο πού μᾶς τύχανε μερικὲς φορές — κι αὐτὰ τὰ βολέψαμε.

Καθὼς βγαίνουν ἀπὸ τὴν κορδέλα μου, παίρναμε ὕστερα τὰ καλύτερα καὶ τ' ἀνακατεύαμε μὲ τὴν καινούργια ξυλεία νὰ πουληθοῦν κι αὐτὰ γιὰ καινούργια —

ὅποιον πάρει ὁ Χάρος. Τ' ἄλλα, πού φώναζαν ἀπὸ μακριὰ πῶς δὲν εἶναι καινούργια, τὰ στήναμε ὄρθια δίπλα στὴν καινούργια ξυλεία.

Κανένας ἐργολάβος τῆς προκοπῆς δὲ μποροῦσε βέβαια νὰ γελαστεῖ μ' αὐτὴν τὴν καινούργια ξυλεία — οὔτε μάστορας. Τ' ἀφεντικὸ μας γυρνοῦσε ὅλη μέρα στὰ περίχωρα καὶ μέσα στὸ Βόλο, τοὺς ἔβρισκε, κεράσματα, τραπεζώματα — τὰ κᾶναν πλακάκια, νὰ τὴν πασάρουν ὅπου μποροῦσαν — τὰ μισὰ καινούργια, τὰ μισὰ παλιά — καὶ μοιραζόνταν τὸ κέρδος. Πιάστηκε ἀπὸ λεφτὰ — πολλὰ λεφτὰ, ὅπως φάνηκε ἀργότερα. Τοῦ ἴπαμε νὰ μᾶς πάρει ἓνα τόννο — γέλασε :

— Βρὲ Μιχάλη μου, τοῦ λέει τοῦ Μάστορα, ἐργοστασιάρχη θέλεις νὰ μὲ κάνεις ἐμένα; Δὲ μοῦ πάει, μωρὲ παιδί μου — κοίταξέ με λίγο.

Γι' ἄλλο σκοπὸ τὰ μάζευε αὐτὸς τὰ κλεψιμέικα τὰ λεφτὰ του. Εἶχε ἀρχίσει κι ἀγόραζε χέρσους τόπους, κατῶ ἀπὸ τὴ Ζαγορά, ἀνάμεσα σὲ Χορευτὸ καὶ Πουρί, νὰ τὰ πουλήσει γιὰ οἰκόπεδα ἀργότερα — νὰ τὴν ἀρπάξεις δηλαδὴ τὴν καλὴ — μία κ' ἔξω, μωρὲ Μιχάλη, τί τόννους καὶ φτωχοπράματα μοῦ λὲς ἐμένα. Ἰδέαν δὲν ἔχεις ἀπὸ ρομέικο. Νὰ τὰ κατάφερνε μιὰ φορά καὶ θὰ μᾶς ἔπαιρνε, λέει, καὶ μᾶς, ἔτσι ὅπως εἴμασταν — ὄλο τίμια πράματα.

Δὲν εἶχαμε ὥστόσο κανένα παράπονο. Ἐνα πεντακοσιάρικο ἔπαιρνε ὁ Μάστορας, διακόσια τῆ μέρα μοῦ δίναν καὶ μένα. Μὲ τ' ἀνήψια δὲν ξέρω πῶς τὰ κανόνιζαν.

Διακόσια τῆ μέρα... Τό'ξερα βέβαια πῶς μέσα σ'

αὐτὰ δὲν εἶταν μονάχα ὁ κόπος μου πληρωμένος, εἶταν ἀγορασμένη κ' ἡ σιωπὴ μου. Δὲν εἴμασταν πιά τὸ φτωχὸ μαραγκοῦδικο μὲ τὰ καφάσια καὶ κάποτε τὰ κιβούρια μας —μιὰ μικρὴ συμμορία κανονικοὶ λωποδύτες εἴχαμε γίνει. Ντρεπόμουνα καμιὰ φορὰ πού σκεφτόμουν —ἔτσι τὴν ἄρχισα ἐγὼ τὴ ζωὴ μου, ἔτσι τὴν πήγαινα. Ποιὰ ζωὴ μου; —ξανασκεφτόμουν ὕστερα. Ἐκεῖνα τὰ διακόσια τὴ μέρα, εἶταν ἐμένα ἡ ζωὴ μου. Κ' εἶταν καὶ τῶν ἄλλων τῶν δυὸ στὸ χωριό. "Ὅπως καὶ νὰ τὸ πεῖς βολικὰ μᾶς ἔρχεται κάποτε νὰ τοὺς ἔχουμε: Δικαιολογία ἢ πρόφαση.

Γιὰ νὰ κάνω οἰκονομία κοιμόμουνα στὸ ξυλάδικο. Ἐφχιασα μόνος μου, ὁ Μάστορας μὲ βοήθησε, ἓνα κάτι σὰν πάτερο, κάτω ἀπ' τὸ ὑπόστεγο. Ἐβαλα κεῖ τὸ κρεβάτι, τὸ στρῶμα μου, ἓνα πράμα σὰν τραπέζι πού στήσαμε. Τ' ἀφεντικὸ καταχάρηκε πού θὰ κοιμόμουνα μέσα —μὴ τυχὸν καὶ τὸν κλέψουν —τὰ πολύτιμα ξύλα του. Ὑστερα κρεμάσαμε ἀπ' τὸ ταβάνι, πάνω ἀπ' τὸ στρῶμα μου, ἓνα γλόμπο ἠλεκτρικὸ κ' εἶχα καὶ τὸ διακόπτη δίπλα μου. Εἶχα δηλαδή τὸ κονάκι μου. Ἐφυγα ἀπὸ τὴ θειά μου. Ἀπὸ τὴ γυναίκα αὐτὴ κακὸ δὲν εἶδα ποτὲ —καὶ τὴ μισοῦσα πάντα, μὲ κεῖνο τὸ τυφλὸ κι ἀνειρήνευτο μίσος τῶν παιδιῶν —δὲν καταλάβαινα τότε γιατί —τώρα μοῦ φαίνεται πὼς τὸ ξέρω.

Κ' εἶχα καὶ τὸ σκύλο. Ἐνας τεράστιος, κοκκινοτρίχης μπάσταρδος, ὄνομα δὲν εἶχε, βρέθηκε κι αὐτὸς ἐκεῖ, κληρονομικὸς μαζὶ μὲ τὴ μάντρα. Τὸν εἴχαμε φύλακα καὶ δὲν φύλαγε τίποτα. Ὅλη μέρα καθότανε στὰ πι-

σινὰ του τὰ πόδια καὶ χάζεε τὰ σπουργίτια πού τοῦ τρώγανε τὸ φαῖ —τ' ἀποφαγώματα πού τοῦ φερνα ἀπ' τὸ μαγέριχο— δὲν τὰ διωχνε. Καὶ τὴ νύχτα, τὸ ἴδιο, ἀντὶ νὰ γαυγίζει τὸν κόσμον πού πέρναγε ἀπ' ἔξω, χάζεε ὁ κερατάς. Χαιρότανε τὰ ποντίκια πού γυρνούσανε μέσα στὴ μάντρα, δὲν τὰ κυνηγοῦσε ποτὲ καὶ δὲν ἤσυχάζε ὅσο νὰ δεῖ νὰ ξαναμπαίνουν στὴν τρύπα τους. Ἄγιος σκύλος εἶταν αὐτὸς —δάσκαλος ἐμένα πολὺ μεγάλος μου τῆς χαζευτικῆς ἐπιστήμης. Μιὰ μέρα τὸν ἔχασα —δὲ φάνηκε τὸ πρωί, τ' ἀπόγεμα πάλι δὲν ἤρθε νὰ πιάσει τὴ θέση του κοντὰ στὴν κορδέλα μου. Ὑάχνω παντοῦ, φωνάζω, σφυρίζω —τίποτα. Ἀφήνω κ' ἐγὼ τὴ δουλειά μου, τὸν βρίσκω κάποτε κ' εἶτανε πίσω-πίσω στὸ ὑπόστεγο. Εἶχε βρέξει τὸ πρωί, κάτι νερὸ θὰ μαζεύτηκε στὰ κεραμίδια τῆς στέγης κ' ἔσταζε τώρα ἀπ' τὴν κάνουλα. Αὐτὸς καθότανε στὰ πισινά του τὰ πόδια καὶ χαιρότανε μιὰ-μιὰ τίς στάλες πού πέφτανε —κλούπ— καὶ περίμενε τὴν ἄλλη. Ἐκατσα κ' ἐγὼ δίπλα του —κλούπ— τίς ἀκούγαμε μιὰ-μιά, αὐτὸς γυρνοῦσε τότε τὰ μάτια του καὶ μὲ κοίταζε. Ἄν δὲν ἐρχόταν ὁ Μάστορας νὰ μᾶς βρεῖ, δὲν τ' ἀφήναμε τὸ σπουδαῖο θέαμα.

—Θὰ τοῦ βάλω μιὰ φόλα, εἶπε ὁ Θανάσης. Τί τὸ θέλετε τὸ κοπρόσκυλο;

—Πεῖραξες αὐτὸ τὸ σκυλί, τοῦ λέω, μὰ τὴν Παναγία, Θανάση, σὲ κρέμασα. Στὸ ὑπόστεγο θὰ σὲ κρεμάσω.

Ἐτσι τὰ χαλάσαμε μ' αὐτόν, μὰ τὸ σκυλί δὲν τὸ πείραξε, φοβήθηκε. Εἶταν μέσα στὴ φωνή μου κάτι

πώς έλεγα αλήθεια.

— Θα σέ κρεμάσει, του΄πε κι ο Μάστορας. Τό΄χε πιστέψει κι αυτός.

Πολλές φορές ύστερα τὸ ξανασκέφτηκα αὐτὸ τὸ ἐπεισόδιο. Μποροῦσα στ' αλήθεια νὰ τὸν σκοτώσω γι' αὐτὸ τὸ σκυλι τ' ὄρφανὸ — ἐγὼ πού δὲν εἶχα ἀγριέψει μὲ τὴ δική μου τὴν ὄρφάνια.

Αλλιῶς — εἶμουν ἀκόμα μέσα στὴν οἰκογένεια, δὲν εἶχα ξεκόψει. Ἡ μικρὴ μου ζωὴ περνοῦσε ἀκόμα μέσα ἀπ' αὐτὴν. Ἡ ἀγιότητα πού λένε τῆς ἐλληνικῆς οἰκογένειας, ἐγὼ λέω πὼς εἶναι στὴ φτώχεια. Ἔτσι γίνονται αὐτὰ τὰ βάρη καὶ τὰ καθήκοντα πού φαίνονται αἰσθήματα.

Σάββατο τὸ μεσημέρι τὰ κλείναμε, ὅλη τὴ μάντρα — καὶ τὸ Ἐμπόριον ξυλείας καὶ τὸ Ξυλουργικὸν ἐργοστάσιον. Ἐγὼ τότες ἔπαιρνα τὸ λεωφορεῖο καὶ πήγαινα στὸ χωριό. Εἶχα ἀγοράσει μιὰ μεγάλη τσάντα, ὅσο πού νὰ φύγει τὸ λεωφορεῖο, πήγαινα καὶ τὴ γιόμιζα διάφορα τρόφιμα, ρύζι, μακαρόνια, τυρί, τὸ λάδι, καμιά φορὰ καὶ τὸ κρέας. Μποροῦσα βέβαια νὰ τοὺς δίνω λεφτὰ νὰ τ' ἀγοράζουν ἐκεῖνοι — καὶ τοὺς ἄφηνα πάντα καὶ κάτι λεφτὰ. Μὰ μὲ κείνη τὴ δυστυχία πού'χαμε ζήσει, αὐτὴ μου ἦ τσάντα ἢ γεμάτη, ταχτικὴ κάθε Σάββατο, μοῦ φαινότανε μιὰ τέτοια εὐτυχία γιὰ κείνους, πού δὲν ἤθελα νὰ τὴ στερήσω στὸν ἑαυτό μου. Ἡ Ἄνα-

στασία μὲ περίμενε στὴ στάση, τὴν ἔβρισκα πάντα νὰ στέκεται ἐκεῖ, μὲ τὶς δυὸ κωμικὲς κοτσιδοῦλες, πού καὶ μεγαλώνοντας δὲν τὶς ἔκοβε — νὰ τὶς ἔριχνε πίσω τουλάχιστο — μὲ τὰ χέρια τῆς μπλεγμένα μπροστὰ — ὅσο νὰ μὲ δεῖ νὰ κατέβω. Φιλιόμαστε, πηγαίναμε κρατώντας στὴ μέση τὴν τσάντα. Εἶταν μιὰ μικρὴ τῆς ἐπίδειξη στὸ δρόμο τοῦ χωριοῦ, πὼς δὲν εἶταν πεντάρφανη.

— Τί κάνετε;

— Καλὰ εἶμαστε, ἔλεγε.

— Ὁ πατέρας;

— Σὲ περιμένει.

Αὐτὸ εἶταν ὅλο ὅσο νὰ φτάσουμε σπίτι. Ποτὲ δὲ μπόρεσα μ' αὐτὴν νὰ πῶ περισσότερα. Καθὼς ἔπαιρνε πιά νὰ βραδιάσει, καθόμαστε γραμμὴ στὸ τραπέζι — εἶταν ἡ καλύτερη λύση.

— Καὶ πὼς τὰ πᾶτε; ἄνοιγε τὸ στόμα τοῦ ὁ πατέρας.

— Καλὰ, τὰ ἴδια — δὲν εἶχα τολμήσει ποτὲ νὰ τοῦ πῶ γιὰ τὴ δουλειὰ πού κάναμε.

— Νὰ προσέχεις τὰ δάχτυλά σου μ' αὐτὴν τὴν ἄτιμη τὴν κορδέλα.

— Τὰ προσέχω.

— Μάθε τὴν καλὰ τὴν τέχνη δίπλα στὸ Μάστορα, νὰ τὴν ξέρεις ἔξω πού θὰ πᾶς. Καλὰ μαθημένη, αὐτὸ χρειάζονται ἐκεῖ.

Καὶ πού φαινότανε τώρα νὰ'χουμε στρώσει λιγάκι μὲ τὴ δουλειὰ τὴ δική μου, ἡ ἰδέα πού'χε στὸ νοῦ του, νὰ φύγω, δὲν ἄλλαζε. Ἦθελε νὰ μὲ διώξει, νὰ φύγω. Κ' ἤθελε νὰ τοῦ φέρω κανένα Σάββατο καὶ τὸ Μάστορα, νὰ τοῦ τὰ πεῖ.

—“Έχουμε τόπο νά κοιμηθεῖ, ἔλεγε ἡ Ἀναστασία.

Αὐτὴ ἤθελε νά φέρω καμιὰ φορὰ καὶ τὸ σκύλο. Ἐγὼ τῆς ἔλεγα, θὰ τρομάξει ἡ γάτα μας μὲ τέτοιο θηρίο, νὰ τὸ δεῖ μονάχα —καὶ μ’ αὐτὸ τελειώναμε τὸ σαββατόβραδο. Καὶ τὸ τελειώναμε γρήγορα-γρήγορα, σὰ νὰ βιαζόμαστε νὰ χωρίσουμε, σὰ νὰ μᾶς βάραινε κάτι καὶ φοβούμαστε νὰ μείνουμε περισσότερο καὶ τὸ φανερώσουμε.

Καὶ τότες ἐγώ, στὸ κρεβάτι ποὺ κοιμόμουνα καὶ παιδί, ἄντρας πιά, μὲ τὴν Ἀναστασία νὰ μεγαλώνει, κάτι νὰ θέλει νὰ πεῖ καὶ νὰ μὴ τὸ λέει, μ’ αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο νὰ σωπαίνει καὶ νὰ μαραίνεται στ’ ἄλλο δωμάτιο καὶ μονάχα γιὰ τὸ φευγιὸ τὸ δικό μου νὰ γνιάζεται — ἤθελα νὰ κλάψω. “Ὅχι γι’ αὐτούς, γιὰ τὴ φτώχεια, γιὰ τὸ ξυλάδικο —ὄχι. “Ἦθελα νὰ κλάψω γιὰ μένα. “Ἄλλο εἶναι αὐτό, τὸ τέτοιο κλάμα, ἐγὼ δὲν ξέρω βέβαια πῶς νὰ τὰ πῶ, νὰ θέλεις νὰ κλάψεις ἐπειδὴ δὲν ἔχεις πῶς ἄλλιῶς νὰ μιλήσεις μὲ τὸν ἑαυτό σου. Πῶς νὰ μιλήσω, τί μποροῦσα ἐγὼ νὰ μιλήσω; Τὰ παλιὰ ποὺ πέρασα, τὰ παιδικὰ μου τὰ χρόνια, τὰ κατοπινὰ τῆς στερημένης μου νιότης μείνανε μέσα μου μιὰ στέρνα μικρὴ, βουρκομένη γιὰ πάντα, δὲν ξεχώριζα τίποτα μέσα. Τὰ τωρινὰ στὸ ξυλάδικο σφραγίζανε τὴ ζωὴ μου, ἔνιωθα τίς σφραγίδες καὶ χτυπιόνταν ἀπάνω μου, νόημα πάλι δὲν ἔβγαζα. Κ’ ἤθελα νὰ κλάψω γι’ αὐτό, γιὰ τὸ νόημα. “Ὅχι πάντα, ὄχι κάθε μέρα, ἐδῶ μονάχα στὸ σπίτι. Ἐσὺ ποῦσαι συγγραφέας τὸ ξέρεις —ἔχει κάτι τόπους, πᾶς ἐκεῖ γιὰ νὰ τὸ κλάψεις αὐτὸ τὸ κλάμα, ὁ καθέννας, λέω, ἔχει τὸν δικό του. Μπορεῖ καὶ γὼ μονάχα γι’ αὐτὸ

νά πηγαινα στὸ χωριὸ κάθε Σάββατο.

Τὴν Κυριακὴ ὁ πατέρας μου τ’ ἀνοίγε πάλι τὸ στόμα του μιὰ στιγμή —Νὰ φύγεις— καὶ ξανασώπαινε. Ἡ Ἀναστασία —νὰ τὴ βγάλω περίπατο— καὶ τὴν ἔβγαζα. Μιὰ χαρὰ πηγαίναμε, μιὰ χαρὰ τὰ πηγαίναμε οἱ δύο μας. Δὲν εἶναι πιά τὸ συγγενικὸ βάρος —ἡ ἀνύπαντρη ἀδερφή τοῦ ρομέικου. Εἶναι ὁ ἄνθρωπός μου. Ἐχω μιὰν ἀγάπη τρυφερὴ γι’ αὐτὴν τὴν Ἀναστασία. Καὶ νιώθω πολὺ τὴ δική της ἀγάπη. Εἶναι σὰν ἡ μητρική, σὰ νά’μαι ἐγὼ ὁ ἀπροστάτευτος, ὁ μικρός. Μόνο ποὺ σωπαίνουμε —δὲ λέμε τίποτα, δὲ μποροῦμε νὰ ποῦμε. Κάπως ἔτσι σὰ νά’χουμε κάτι νὰ ποῦμε —καὶ δὲν τὸ λέμε— ἀναβάλλεται πάλι γιὰ τὴν ἄλλη Κυριακὴ.

Τὸ βράδι ἔπεφτα γρήγορα στὸ κρεβάτι μου γιὰ νὰ φύγω τὸ πρωὶ-πρωὶ μὲ τὸ πρῶτο λεωφορεῖο. Ἡ Ἀναστασία μοῦ βάζε μέσα στὴν τσάντα πλυμένη τὴ φόρμα ποὺ φόραγα μπροστὰ στὴν κορδέλα, ἔβαζε καὶ μιὰ ἀλλαξιὰ νὰ τὴν ἔχω καθαρὴ γιὰ τὸ μεσοβδόμαδο. Θὰ σκεφτόταν αὐτὴ πῶς πηγαινα καὶ σὲ κανένα κορίτσι, νά’μαι καθαρὸς —ἐγὼ δὲν πηγαινα σὲ κανένα, δὲν εἶχα. Ἐβαζε καὶ τίποτα φαῖ ἀπὸ τὸ καλὸ μας τῆς Κυριακῆς, νά’χω καὶ γιὰ τὴ Δευτέρα. Ὅλα τὰ σκέφτεται, ὅλα τὰ φροντίζει αὐτὴ. Κάποτε ἔρχεται μαζί μου, θέλει σώνει καὶ καλὰ νὰ μὲ πάει στὸ λεωφορεῖο, νὰ σταθεῖ, νὰ μὲ δεῖ νὰ μπαίνω, νὰ μοῦ πεῖ τὸ δικό της ἐκεῖνο τὸ —Καλὴ σου στράτα, Κώστα μου, ποῦ τ’ ἀκούω ἀκόμα. Ὅλα τῆς σωστά, καλὰ, νὰ σὲ κρατήσουν, νὰ σὲ βαστάξουν —ἀκόμα καὶ στὸ ξυλάδικο.

Μονάχα τὰ μάτια της —τί ἔχει ἐκεῖ μέσα δὲν ξέρω.
Καὶ μὲ τρομάζουν.

Κ' εἶταν κι ὁ Μάστορας.

Τὸ μεσημέρι δὲν πήγαινα σὲ μαγέρικο. Τῆ Δευτέρα τὸ φαῖ τῆς Ἀναστασίας, τὶς ἄλλες μέρες ἀγόραζα τίποτα καὶ τό'τρωγα ἐκεῖ στὴν κορδέλα μου. Τὸ βράδι ποὺ σκολονούσαμε πηγαίναμε μαζί μὲ τὸ Μάστορα — ἐγὼ κι αὐτὸς σ' ἓνα μαγέρικο στὰ ψαράδικα. Αὐτὸς εἶχε οἰκογένεια μέσα στὸ Βόλο, γυναίκα, μιὰ κόρη, δυὸ γιουὺς —τὸ βράδι τό'θελε στὸ μαγέρικο. Τὸν ξέραν ὅλοι —Καλησπέρα Μάστορα— μὰ στὸ τραπέζι του δὲν ἤθελε ἄλλον, μονάχα ἐμένα. Ἐγὼ ἔτρωγα ἓνα πιάτο φαῖ μὲ πολὺ ψωμί. Αὐτὸς ἤθελε καὶ τέσσερα πιάτα καὶ πέντε —πήγαινε στὴν κουζίνα, τὰ κανόνιζε μὲ τὸ μάγειρα— καὶ λίγο ἀπὸ τοῦτο καὶ λίγο ἀπὸ κεῖνο, γιόμιζε τὸ τραπέζι. Καλοκαθότανε στὴν καρέκλα του, ξεκουμπωνόταν, ἄρχιζε τὸ φαγοπότι του. Χωρὶς βιασύνη, νὰ τῆ χαίρεται κάθε μπουκιά, κάθε γουλιὰ, χωρὶς λαιμαργία, μὲ τὸ τέμπο μιᾶς μικρῆς τελετῆς, χωρὶς πολλὰ κουβέντες ἀκόμα. Ἐγὼ δὲν ἔπινα —καὶ δὲν ἤθελα καὶ δὲν μ' ἄφηνε κι αὐτὸς. Ἀπὸ τὸ φαῖ του, μοῦ'λεγε νὰ τσιμπήσω λίγο —δὲν ἤθελα. Στὴν ἀρχὴ μὲ βίαζε, εἶδε ποὺ κατέβασα τὰ μοῦτρα, τὸ κατάλαβε πὼς ἔτσι πρέπει νὰ γίνεται, γιὰ νά'μαστε κ' οἱ δυὸ καλά —κ' εἴμασταν πολὺ καλά.

Εἶταν ἓνας ἄνθρωπος μεγάλος, πολὺς στὸ κορμί, μὲ βαριά κοιλιὰ σὰ δεσπότης μπροστὰ καὶ φαλακρό, ὄλο-τελα γυμνὰ τὸ κεφάλι του, τὸ ξύριζε κιόλας. Σὰ νὰ τὸν ἔβγαλαν ὀλοσοῦμπιτον ἀπὸ τὰ παραμῦθια τῆς Χαλιμᾶς —τέτοιος εἶταν, σὰν τὰ τζίνια.

Ὅταν ἔτρωγε κάμποσο, ἄρχιζε πιά νὰ μιλάει. Κάθε του λόγο τὸν ἔκλεινε μὲ μιὰ μικρὴν ἱστορία, πότε τὴν ἔλεγε γιὰ δική του, πότε τὴν ἤξερε ἀπ' τὸ φιλόσοφο τὸ Συντίπα, τοὺς ἑπτὰ βεζίρηδες, τὸ Σεβᾶχ τὸ θαλασσινό, τοὺς μεγάλους ἐμίρηδες —τοὺς ἔμαθα ὅλους κ' ἐγὼ καὶ τοὺς ξέρω.

Εἶταν πρόσφυγας Μικρασιάτης —ὄχι ἀπ' τοὺς παλιούς, ἀπὸ τοὺς καινούργιους τῆς Κωνσταντινούπολης— χρόνια πολλὰ μαραγκὸς ἐκεῖ φημισμένος, μέχρι καὶ τὰ σεράγια. Κ' εἶταν ἅγιος. Ἄγιος ἄνθρωπος εἶταν αὐτὸς. Τὸν κοιτοῦσα καὶ δὲ μποροῦσα τότε νὰ καταλάβω πὼς ἔγινε καὶ ξέπεσε αὐτὸς σ' αὐτὸ τὸ ξυλάδικο νὰ φιάχνει καφάσια —πὼς γίνεται καὶ τῆ σοφίστηκε αὐτὸς τέτοια δουλειὰ νὰ ληστεύουμε τὸν κόσμον μὲ τὴν ξυλεία. Καὶ σκεφτόμουν, ἄρχισα ἀπὸ τότε καὶ τὸ σκεφτόμουνα, γι' αὐτὴ τῆ δύναμη ποὺ τώρα τὴν ξέρω —πὼς τὸν δουλεύει τὸν ἄνθρωπο, τὸν τρώει στὸ τέλος. Εἶχε προσπαθήσει, λέει, κατεβαίνοντας στὴν Ἑλλάδα, μὲ κάτι λεφτὰ ποὺ'χε φέρει, νὰ τὸ στήσει ἓνα δικό του ξυλάδικο, μαραγκοῦδικο. Τὸν κλέψανε, τὸν γελάσαν, θυμωσε, πικράθηκε, τὰ παράτησε ὅλα.

—Στὸ ρομέικο δὲν γίνεται τίποτα. Νὰ κλέψουν μόνον. Καὶ νὰ κλέψομεν ὅμως καὶ ἐμεῖς.

Σταματοῦσε μιὰ στιγμὴ, ἔγερνε τὸ κεφάλι του στὸ

πλάι και με κοιτούσε.

—“Αχ, γιαβρούμ, έλεγε, βάι-βάι έμένα... ”Εινες και σ'ου πακαπόντης. Έγώ σ' έποϊκα. Τό'χω βάρος στην ψυχή μου... Νά φύεις από τούτον τόν τόπον...

“Όταν τό'λεγε κι αυτό, εΐταν ώρα νά φύγουμε. Έγώ πλήρωνα τὸ φαγάκι μου, αὐτὸς τὰ γράφε στὸ λογαριασμό του και τὰ πλήρωνε κάθε Σάββατο. “Όλα τ' άλλα τὰ λεφτά του τὰ δινε στὸ σπίτι —δὲν κάπνιζε, τὸ μεσημέρι δὲν έτρωγε, δὲν χρειαζόταγε τίποτα —μονάχα αὐτὴ τὴ βραδινὴ του ἀρχοντιὰ στὸ μαγέρικο.

Στεκόμουνα λίγο και τὸν κοιτούσα, καθὼς έπαιρνε τὸν κατήφορο χωρὶς νά τρικλίζει, σὰν ἕνα βαρέλι πὸν τὸ κυλοῦνε. Τὸ Σάββατο πὸν πήγαίνα ἐγὼ στὸ χωριό, καθότανε σπίτι και κείνος. Τὴν Κυριακὴ τὸ πρωί, καθαρός-καθαρός και ξεμέθυστος σηκωνότανε και πήγαινε πάντα στὴν Πορταριά.

— Εΐναι ἕνας παπὰς ἀπὸ τοὺς παλαικοὺς ἐκεῖ, ξέρει τὰ βυζαντινά, πηγαίνω και ψάλλομεν. “Όντεν ἀποθάνει κι αὐτός, δὲν θὰ πάω ἄλλο. Θὰ μεθᾶω και τὴν Κυριακὴ.

Ἡ δουλειὰ στὸ ξυλάδικο εΐταν ἡ τέλεια ἀταξία. Δὲν εΐχε ὥρες κανονικὲς νά δουλέψουμε, νά ξέρεις τί ἔχεις νά κάνεις, ὑπερωρίες, παύση τὸ μεσημέρι, συνδικάτο, κρατήσεις —τίποτα ἀπ' αὐτά. Καθὼς ἐρχόνταν τὰ φορτηγά και φέρνανε τὴν ξυλεία, τὰ δυὸ τ' ἀνηψίδια —αὐτὰ μπορούσανε νά κάνουνε τὴ δουλειὰ τους. Έγώ

δὲ μποροῦσα νά κάνω τίποτα, έπρεπε νά περιμένω τὸ Μάστορα. Έρχότανε κάποτε τὸ πρωί, τὰ χαράματα, ἐρχόταν κάποτε και στὶς δέκα, κάποτε ἀργότερα ἀκόμα, τὸ μεσημέρι. Και γινόταν κάποτε και τ' ἀφεντικό μας έφτανε λαχανιασμένο τ' ἀπόγεμα, νά μᾶς πεῖ πὼς ἕνας ἐργολάβος δικός του, ἔτσι κ' ἔτσι τὰ κανόνισανε και θὰ ρχότανε τὸ πρωί και τοῦ χρειαζόταν τοῦτο και κείνο και τόσο νά'ναι καινούργια ξυλεία και τόσο παλιά. Και τότες έπρεπε νά δουλέψουμε μαζί με τὸ Μάστορα ὡς ἀργὰ τὸ βράδι —και δὲ μποροῦσα νά'χω παράπονο, ἀφοῦ τίς ἄλλες ὥρες καθόμουνα.

Τὰ ἴδια γινότανε με τὴν πληρωμὴ. Τ' ἀφεντικό μας δὲν εΐχε καθόλου βιβλία —μιὰ φορὰ κάθε ἐξάμηνο ἐρχόταν ἕνας λογιστὴς και τοῦ τὰ φκιαχνε για τὴν ἐφορία —ὄλα ψεύτικα. Μιὰ φορὰ τὸ χρόνο τοῦ φκιαχνε και τὴ δήλωση για τοὺς φόρους —πάλι ψεύτικη. Δυὸ-τρεῖς μῆνες ὕστερα βρισκότανε σὲ λαχάνιασμα ἀτελείωτο με πιστοποιητικά κι ἀποδείξεις και δικηγόρους για τὴν ψεύτικη δήλωση.

—Μπρὲ μπεζεβεγκη, τοῦ λέει ὁ Μάστορας μιὰ φορὰ —ἔτσι τοῦμίλαγε. Περισσότερον τυραννίζεσαι και ξοδεύεις και περισσότερα παρὰ νά ἐπλήρωνες ὅπως πρέπει τοὺς φόρους.

—“Ε ρέ, κούνια πὸν σὲ κουναγε, κακομοίρη Μιχάλη μου... Γι' αὐτὸ τὰ πρόκοψες ἔτσι. Νά πληρώνουμε τὰ κανονικά μας, νά γίνει κράτος δηλαδή τὸ ρομέικο. Και δὲν πᾶμε νά πνιγοῦμε καλύτερα;

Έμεῖς τὸ προσωπικό, νά ποῦμε, ἀποδείξεις δὲν ὑπογράφουμε. Έρχόταν αὐτὸς —με κείνη τὴ λερὴ του